

شناسایی راهکارهای افزایش نقش‌های مشارکتی دانش آموزان در مدارس

سمیه مهدی پور^۱، معصومه مهدی پور^۲، زهرا علی نژاد^۳

۱- آموزگار، دبستان فرهنگیان شهید ذاکری، اداره آموزش و پرورش هرمزگان

somayyhmehdipour@gmail.com

۲- آموزگار، دبستان امید فردا، اداره آموزش و پرورش مازندران

somayeatusa@gmail.com

۳- معاون آموزشی، دبستان پسرانه توحید، اداره آموزش و پرورش هرمزگان

Zahraalinejad29@gmail.com

چکیده

نقش و هدف خاصی را که آموزش و پرورش بعنوان متولی امر آموزش برای خود تعریف نموده است و در این مسیر با قدرت حرکت کرده است، باعث شده است که جامعه و اولیای دانش آموزان انتظارات خاصی را از مدرسه بعنوان زیر مجموعه ی آموزش و پرورش داشته باشند. دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش اعتقاد و انتظار دارند که مدرسه باید محیطی پاینده و پویا و ایجاد کننده زمینه ای برای پرورش و شکوفائی استعدادهای فرزندان آنان باشد. بدون شک، مدرسه برای برای برآورده ساختن چنین انتظاری نیازمند مشارکت بالای دانش آموزان می باشد و این جز با بررسی و تعیین سیاست ها و سازوکار مناسب امکان پذیر نخواهد بود. سیاست های که تامین کننده حضور فعال و سازنده دانش آموزان در اجرای برنامه های پرورشی، آموزشی و انضباطی مدرسه می باشد. حرکت در راستای چنین امری انجام امور مدارس را تسهیل خواهد بخشید و به رشد و پرورش اجتماعی دانش آموزان کمک شایانی خواهد نمود. هدف از پژوهش حاضر شناسایی راهکارهای افزایش نقش های مشارکتی دانش آموزان در مدارس می باشد.

کلید واژه: مشارکت، آموزش و پرورش، دانش آموزان، امور مدرسه

مقدمه

موضوع مشارکت و چگونگی تحقق آن گرچه ریشه در تاریخ دیرینه ملتها دارد و جوانب مختلف مسائل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کشورها در طول تاریخ براساس مشارکتهای مردم استوار بوده است، لیکن این مفهوم امروزه اهمیتی دو چندان پیدا کرده و همواره به عنوان یک ضرورت در عرصه های گوناگون مورد بحث بسیاری از دانشمندان و دست اندرکاران، بویژه در زمینه های مسائل اقتصادی، اجتماعی و سیاسی قرار گرفته است، به گونه ای که به نظر برخی از اندیشمندان محور اساسی توسعه بر مشارکت کلیه نیروها استوار است.

زندگی اجتماعی حاصل تعامل گروه های انسانی است که در طول تاریخ موجب همبستگی و انسجام بشریت گشته است. تعاون و همدلی و همکاری در ساخت تمدن بشری متجلی است. هر پدیده علمی و هر زیربنایی تاریخی یا هر نمود معنوی و مادی در این جهان، حکایت از همکاری تمام نوع بشر در آفرینش آنها دارد. (تاجیک، ۱۳۹۰)

امروزه مشارکت در تمام ابعاد زندگی بشریت ضرورت تلقی می شود. در این میان مشارکت در مدیریت، خصوصا مدیریت مدارس نیاز ضروری است. مشارکت دانش آموزان در مدارس، پدیده ای نوین است که موجب می شود دانش آموزان از جهتی احساس ارزش کرده و از امکانات موجود در مدرسه برای تعلیم موقعیت اجتماعی خود و رفع نیازهای اساسی، حداکثر استفاده را نمایند و از جهتی دیگر سازگاریهای اجتماعی را یاد می گیرند که این امر به تسهیل یادگیری و مسئولیت پذیری دانش آموزان کمک می کند.

مشارکت در امور آموزش و پرورش از روزگاران گذشته تاکنون به صورت های گوناگون انجام شده و در هیچ دوره ای تعطیل نگشته است، در مقابل تداوم و استمرار این امر، آنچه امروز بیش از هر زمان دیگر ضرورت دارد بررسی ویژگیهای مشارکت و آسیب شناسی آن است. به این سبب است که بسیاری از پژوهندگان و متخصصان موضوع مشارکت معتقدند که این اصطلاح، مفهوم تازه ای نیست، اما باید آن را با دیدی نو نگریست. این اصطلاح مترادف همکاری نیست، بلکه شیوه ای است از اداره امور متناسب با نیروهای جدید و قدرتمند فعال دنیای کنونی. (همان منبع)

در سالهای اخیر، نظام آموزش و پرورش کشور ما با مشکلات متعددی روبه رو بوده است. حل این مشکلات و برطرف کردن کاستیهای آن یکی از دغدغه ها و نگرانیهای جدی دست اندکاران آموزش و پرورش است. رشد روزافزون جمعیت دانش آموزی و افزایش تقاضا برای آموزش، مستلزم فراهم آوردن محیط آموزشی مناسب همراه مشارکت تمام اعضای مدرسه در امور جاری آن است. اداره امور مدرسه باید مبتنی بر تصمیم گیری مشترک، استقلال نسبی، انعطاف پذیری، روشهای غیرمتمرکز و مشارکت جویانه باشد تا فضای مدرسه را پویا، پرنشاط فعال نماید و توانمندیها و خلاقیتهای مدیران و معلمان و دانش آموزان را شکوفا و متجلی سازد، از طرف دیگر سیاستهای راهبردی آموزش و پرورش بر تمرکززدایی، مدرسه محوری توسعه مشارکت همه جانبه متمرکز است که با تفویض اختیارات و مشارکت دانش آموزان در امور مدرسه، زمینه تحقق اهداف تعلیم و تربیت همگانی فراهم می شود. (تاجیک، ۱۳۹۰)

لذا با توجه به اهمیت موضوع پژوهش حاضر با هدف شناسایی راهکارهای افزایش نقش های مشارکتی دانش آموزان در مدارس صورت پذیرفت.

روش شناسی تحقیق

پژوهش تحلیلی، پژوهشی است که بر اساس آن، اطلاعاتی که از طریق بررسی اسناد، مدارک و کتاب به دست آمده است، به گونه ای سامان دهی می شود که به پرسش های پژوهش پاسخ داده شود (بازرگان و همکاران، ۱۳۹۱). لذا در پژوهش حاضر چون تجزیه و تحلیل اطلاعات در اشکال مختلف غیرکمی یا غیر مقداری بوده و مداخله کنترلی از سوی محقق اعمال نشده لذا مدل تحلیل این پژوهش، تحلیل توصیفی می باشد. از سوی دیگر از آنجا که در این پژوهش، اطلاعات و داده ها از طریق مطالعه و خواندن مواد چاپ شده از قبیل کتب و اسناد و مدارک و مقالات موجود در کتابخانه ها، وب سایتهای علمی پژوهشی و جمع آوری گردیده، روش انجام تحقیق کار پشت میزی یا کتابخانه ای و به صورت کیفی می باشد.

جامعه آماری پژوهش:

در این تحقیق جامعه آماری پژوهش شامل موارد زیر است: کتاب های موجود در کتابخانه ها و مراکز تحقیقاتی، مقالات و نشریات مرتبط با موضوع می باشد

روش ها و ابزار گردآوری اطلاعات:

در این مطالعه، برای گردآوری داده ها از روش های پژوهش توصیفی و موردکاوی استفاده شده است. همچنین در این پژوهش از منابع دست دوم شامل منابعی که توسط اشخاص و نویسندگان و دانشمندان دیگر در مورد موضوع پژوهش از جمله: کتب درسی، پایان نامه ها و مقالات، نشریات، روزنامه ها، مجلات، رسانه های عمومی و.. استفاده شده است. ابزار ما در این تحقیق فیش برداری از منابع دست دوم بوده است. برای تحلیل منابع از روش تحلیل داده های کیفی استفاده شده است که مستلزم انجام سه فعالیت است: الف - تلخیص داده ها. ب - عرضه داده ها. ج - نتیجه گیری/تأیید، است.

بحث اصلی

با توجه به اینکه موضوع پژوهش حاضر شناسایی راهکارهای افزایش نقش های مشارکتی دانش آموزان در مدارس می باشد. بنابراین ابتدا ضمن آوردن تعاریفی از اصطلاحات اصلی تحقیق، به معرفی راهکارهای افزایش نقش های مشارکتی دانش آموزان می پردازیم:

مفهوم مشارکت

در جامعه سنتی گذشته مشارکت به عنوان پدیده‌ای شناخته شده و مورد قبول همگان نبود و جایگاهی برای حضور و ابراز وجود دانش‌آموزان تعریف نشده بود. تا این که با کم رنگتر شدن نظام دیوان سالاری و متمرکز در نظام آموزشی، مردم نگاه جدیدی نسبت به مشارکت پیدا کردند؛ مشارکت به معنای یک همراهی، همکاری هدفمند شناخته می‌شود که معانی دیگر آن همدستی و همکاری نمودن در انجام یک کار گروهی و اجتماعی است (کریمی، ۱۳۸۷). از مشارکت در مقام توصیف تعارف متعددی به عمل آمده است به طور کلی فلسفه و مفهوم مشارکت را می‌توان اینگونه بیان نمود، «مشارکت شامل فرایند نیازسنجی، تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا، بازنگری و ارزشیابی و بهره‌مندی مشترک افراد می‌باشد». که در هر یک از این مراحل افراد مشارکت کننده دچار درگیری ذهنی و عاطفی شده و این امر آنان را بر میانگیزد تا به اهداف گروه از طریق همکاری و همیاری با یکدیگر دست پیدا کنند. لذا یکی از اصول بنیادین در مولفه مشارکت اصل برابری اعضا در مشارکت و همکاری با یکدیگر است. زمانی که اعضای یک گروه و یا جامعه در مشارکت با یکدیگر یکسان و برابر باشند؛ مشارکت می‌تواند به بهترین وجه انجام شده و برای مردم سودآور باشد مشارکت در آموزش و پرورش نیز برآیند حضور داوطلبانه والدین، معلمان و دانش‌آموزان است مشارکت اگر همراه با آگاهی، آزادی و میل و رغبت باشد موثر و مفید خواهد بود. یکی از ارکان مهم در مشارکتهای مردمی، مشارکت دانش‌آموزان است که باید مورد توجه معلمان و والدین قرار بگیرد. (اسفندیاری عطاآبادی، ۱۳۹۹)

تعریف لغوی مشارکت

مشارکت از نظر لغوی به معنی شرکت کردن متقابل در امری است. (افتخاری، ۱۳۸۳) در زبان عربی این کلمه از باب مفاعله و معادل فارسی آن انبازی، همیاری و همراهی است و در زبان انگلیسی برابر واژه Participation است و به معنی با همدیگر عمل کردن و بر عهده گرفتن و ... می‌باشد. (تاجیک، ۱۳۹۰)

تعریف توصیفی مشارکت

مشارکت عبارت است از ایجاد نوعی احساس همبستگی و تعلق بر تلاش جمعی میان افراد یک جامعه به منظور نیل به یک نظام عادانه اجتماعی. (تاجیک، ۱۳۹۰)

مشارکت عبارت است از فرایند نیازسنجی، تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا، بازنگری، ارزشیابی و بهره‌مندی مشترک افراد. (تاجیک، ۱۳۹۰) هر کنش متقابل اجتماعی است که در آن افراد و گروهها کار و فعالیت خود را بصورت کم و بیش سازمان یافته و یا کمک متقابل به هم می‌آمیزند تا هدفی مشترک تحقق پذیرند. (همان منبع)

به نظر طوسی، مشارکت با مفاهیمی چند همراه است : ۱- مشارکت درگیر شدن فکری و عاطفی فرد در وضع و حال گروهی است. ۲- مشارکت درگیر شدن در فراگرد تصمیم‌گیری است. ۳- مشارکت وارد کردن هدفهای گروهی در دایره هدفهای فردی است. ۴- مشارکت پرورش و بالنده کردن هستی است. ۵- مشارکت دوباره دادن فرصتهای نیکو به مردم است.

لشکر بلوکی (۱۳۸۵) به نقل از تاجیک (۱۳۹۰) مشارکت را اینگونه تعریف می‌کند : مشارکت یک درگیری ذهنی - عاطفی اشخاص در موقعیتهای گروهی است که آنان را برمی‌انگیزد تا برای دستیابی به هدفهای گروهی یاری دهند و در مسئولیت کار شریک شوند. سپس در جای دیگر بیان میکند، مشارکت یعنی تصمیم‌گیری مشترک و با هم چه از سوی یک مدیر و کارمند و چه از سوی یک مدیر و گروهی از کارمندان. مشارکت یک نوع سیستم مدیریتی است که در آن اعضای سازمان در تصمیماتی که اتخاذ میشود، صاحب نفوذند (همان منبع)

جایگاه و اهمیت مشارکت دانش‌آموزان در مدارس

مشارکت دانش‌آموزان در امور مدرسه از جهات مختلفی با اهمیت شمرده می‌شود. سهیم کردن و مشارکت دادن آنان در امور آموزشی و پرورشی در ارضای عاطفی و روانی آنان موثر واقع خواهد گردید. اگر دانش‌آموز به این باور برسد که تفکر و اندیشه او بر امور مدرسه تاثیر گذار می‌باشد آرامش خاصی را که در پی ارضای نیازهای روانی - اجتماعی او حاصل می‌شود تجربه خواهد نمود و در پی آن آمادگی پذیرش نتایج تصمیم خود را خواهد داشت و از این طریق به مرور مفهوم مسئولیت را درک خواهد نمود. (اکبری، ۱۳۹۲)

لرنر^۱ عقیده دارد که مشارکت در سطح جوامع کوچکی چون مدرسه نباید موضوعی کوچک و بی اهمیت شمرده شود و او عمیقاً اعتقاد دارد که تمرین مشارکت در همین جوامع کوچک می باشد که در نهایت پایه گذار شخصیت خلاق و پویا ، ابتکار و نوآوری و قدرت انطباق بالای شخص چه در سطح فردی و چه در افزایش میزان مشارکت سیاسی و اقتصادی در سطح جوامع بزرگ خواهد گردید. افزایش دادن سطح خودباوری ، دوری از تنهایی و تمایل به حضور در جمع ، و افزایش خلاقیت ذهنی دانش آموزان از فواید بسیار مهم مشارکت آنان در امور مدرسه می باشد. به این گونه است که مدرسه راهی برای اجتماعی شدن دانش آموز خواهد بود. فعالیت سازمانی امری خواهد بود که محقق شدن آن به مشارکت دانش آموزان در امور مختلف به صورتی سازمان یافته و بر طبق برنامه ایی که در مدارس تدارک می بینند بستگی خواهد داشت.

در صورتی که بخواهیم انضباط اجتماعی محور فعالیت های دانش آموز قرار بگیرد باید به صورتی عملی تقسیم مسئولیت ها و وظایف و در پی آن تعیین شدن نقش هر کدام از دانش آموزان در فعالیت گروهی انجام گیرد. به ظهور رسیدن انضباط اجتماعی به گونه ای که اساس فعالیت های دانش آموز باشد از طریق رسیدن به اهداف آموزشی به مدرسه کمک خواهد کرد و از طرف دیگر آمادگی لازم را در دانش آموزان برای پذیرفتن نقش و قبول مسئولیت در فعالیت های گوناگون جامعه ایجاد خواهد نمود. و با این رویکرد می باشد که سطح خرد جامعه و تجربه های مفید آن به سطح کلان جامعه در آینده ای نزدیک متصل خواهد شد و پایه گذار آینده ای پویا در امور اجتماعی ، اقتصادی و سیاسی خواهد بود. در جامعه امروز ، سطح مشارکت مردم و میزان گرهمایی های اجتماعی در امور گوناگون از ابزارهای لازم برای رسیدن به توسعه می باشد. (فخرایی ، ۱۳۹۱) .

اینکلس^۲ که پژوهشگری اجتماعی می باشد ، تاکید می ورزد که انسان مدرن ، نسبت به کارها و وظایف پیرامون خویش احساس مسئولیت می کند و شهروندی می باشد که مشارکت کننده و آگاه است و بیان می دارد که مشارکت داوطلبانه در صورتی محقق می شود و افزایش می یابد که مردم آن جامعه از آگاهی کافی برخوردار باشند و احساس مسئولیت افراد در قبال جامعه وجود داشته باشد. توسعه هر چه بیشتر جامعه مستلزم مشارکت هر چه بیشتر افراد آن جامعه می باشد. موفق شدن مدرسه در متمایل ساختن دانش آموزان به فرآیند مشارکت و وارد کردن آنان در این امر خطیر و حساس نتایج مثبت زیر را برای آنان به ارمغان خواهد آورد.

۱- آمادگی لازم برای دانش آموزان در سوق یافتن به سمت مشارکت در نهادهای اجتماعی ایجاد می گردد ، در نتیجه این جامعه خواهد بود که از افرادی مشارکت کننده و فعال سود خواهد برد.

۲- مدارس به اهداف اساسی خود که پرورش دانش آموزانی مسئولیت پذیر و مشارکت جو می باشد دست می یابند و به این صورت می باشد که هم اهداف آموزشی محقق خواهد گردید و هم دست یافتن به اهداف پرورشی و اجتماعی به آسانی امکانپذیر خواهد بود.

۳- لزوم و اهمیت مشارکت به گونه ای عمیق از طرف دانش آموزان درک خواهد شد و نتیجه آن خروج دانش آموزان از حالت انفعالی و مشارکت داوطلبانه آنان برای پذیرفتن مسئولیت و سهیم شدن آنان در امور گوناگون مدرسه می باشد. (همان منبع)

حوزه های مشارکت دانش آموزان در مدارس

مدرسه محیطی است که فرصت های متنوع آموزشی در آن وجود دارد و هر دانش آموز بر حسب قابلیت و استعداد خویش می تواند در هر کدام از آنها شرکت جوید. برخی از این زمینه های مشارکتی عبارتند از: مشارکت دانش آموزان در جشن ها و مراسم ، راه اندازی شورای دانش آموزی ، اداره امور نمازخانه ، انجام خدمات مادی و معنوی به افراد نیازمند ، انجام پژوهش ها ، اداره امور فضاهای هنری و ورزشی مدرسه ، اداره امور کتابخانه ها رعایت بهداشت عمومی و حفظ محیط زیست ، انجام مسابقات فرهنگی ، هنری ورزشی و دستی ، تدوین جزوات درسی و انتشار نشریه های دیواری ، برگزاری برنامه های صبحگاهی ، تنظیم برنامه ای امتحانات ، گردش های علمی و جشنواره ها ، راه اندازی کلوپ ها و انجمن های هنری و ورزشی ، مشارکت با اولیا و مربیان برای توسعه ی مدرسه و حل معضلات جاری و آتی ، موزه ی مدرسه و نمایشگاه کتاب ، اداره ی تعاونی دانش آموزان ، برگزاری میزگردهای علمی ، اجتماعی ، هنری ، سیاسی ، ورزشی و تشکیل کلاس های فوق برنامه

با در نظر گرفتن زمینه های مختلف مشارکت ، هم جهت با مقررات آموزش و پرورش باید راهکارهای مشخصی تدوین و اجرا گردد و در پایان هر مرحله ارزشیابی کامل و جامعی به عمل آید. سه جایگاه مهم مشارکت در مدرسه یعنی شورای دانش آموزان ، انجمن اولیا و مربیان و شورای معلمان می توانند با توجه به امکانات در دسترس، منتخبی از زمینه های مشارکت بیان شده در بالا را برگزینند و زمینه سازی لازم را برای حضور مستمر دانش آموزان در این عرصه ها فراهم آورند. (شعاری نژاد ، ۱۳۸۶).

زمینه های مشارکت در مدرسه

مدرسه بستر مناسبی جهت تمرین مشارکت و آشنا نمودن دانش آموزان به مهارت های اجتماعی است تشکلهای نظیر انجمنهای دانش آموزی شورای اولیا و مربیان و دانش آموزان نمونه ای از فعالیت های مشارکتی دانش آموزان در مدارس است. زمانی که مدرسه برنامه روشنی در به کارگیری قوای مشارکتی دانش آموزان و معلمان داشته باشد و همه اعضا و عناصر را در این رویه به صورت هماهنگ به کار بگیرد خواهد توانست رویکرد مشارکتی را در مدرسه به نحو احسن پیاده سازد. عواملی نظیر ابتکار عمل معلمان، نحوه انتخاب روش آموزش و فراهم ساختن محیطی باز و مشارکتی همراه با نظم و قانون موجب خواهد شد تا دانش آموزان در زمینه های مختلف رشد کرده و توانمندی ها و استعداد آنان شکوفا گردد. دانش آموزان در مدرسه به شیوه های مختلف می توانند در امور مربوط به مدرسه و کلاس درس مشارکت فعال داشته باشند، از جمله این روشهای مشارکتی عبارتند از:

۱- مشارکت دانش آموزان در کلاس درس در قالب مباحثه های گروهی ، حفظ و برقراری کلاس درس، مشارکت در تحقیقات و پژوهشهای گروهی و نظارت و بازبینی بر تکالیف همکلاسیهای خود مشارکت در قالب رقابت های علمی و مفید با دانش آموزان همسطح خود در کلاس های دیگر .

۲- مشارکت دانش آموزان در امور آموزشگاه نظیر رهبری آموزشی حضور در انجمنهای علمی هنری، فرهنگی، ورزشی و ادبی مشارکت در برقرای مراسمات و جشنها، مشارکت در حفظ محیط زیست و بهداشت مدرسه (خانی و باغبان، ۱۳۸۷)

موانع مشارکت در مدرسه

مدرسه محیطی است که افراد بخشی از دوران زندگی خود را بالخصوص دوران شکل گیری شخصیت خود را در آن می گذرانند. این نهاد عامل موثری بر الگوهای رفتار افراد بشمار می رود از این رو فعالیتهایی را که با در نظر گرفتن تفاوت های فردی طبقه اجتماعی دانش آموزان برای آنها تدارک می بیند ممکن است برخی از آن فعالیت ها مفید واقع شود و برخی دیگر نیز فعالیتها سود چندانی عاید دانش آموزان نکند و حتی گاهی زیان آور هم باشد که اینگونه فعالیت ها به عنوان موانع پیش روی مشارکت تلقی شود که قابل تامل و بررسی است. (زینلی ، ۱۳۸۶) برخی از این موانعی که بر سر راه مشارکت وجود دارد بدین شرح است

۱- تکیه بر بعد آموزشی و غفلت از جنبه ی پرورشی

۲- سخت گیری در محیط مدرسه

۳- روش تدریس معلم محوری

۴- فقدان روح همکاری و معاضدت بین مسئولان مدرسه

۵- فقدان کادر مورد نیاز و با تجربه در امور پرورشی

۶- وجود تبعیض در محیط مدرسه

۷- جاذب نبودن فعالیتهای مدرسه (نجاتی، ۱۳۹۲).

علاوه بر موانع ذکر شده برخی دیگر از محققان موانع دیگری را شناسایی نمودند. از جمله رضوی (۱۳۸۵) به پنج مورد اشاره کرده است:

۱- برداشت و تلقی نادرست از مفهوم مشارکت

۲- نبود توانمندیهای علمی و مهارت کافی برای پیاده کردن مدیریت مشارکت جویانه

۳- ناکارآمدی نظام ارزشیابی

۴- عجله داشتن و انتظار دستیابی به نتایج در زمان کوتاه

۵- کم اهمیتی به آموزش نحوه مشارکت به دانش آموزان

مزایای مشارکت دانش آموزان در امور مدرسه

دهستانی (۱۳۸۵) مزایای مشارکت دانش آموزان در مدرسه را با تلخیص از نتایج تحقیقات هرسی بلانچارد^۲، مگ گری گورا گودمن^۳ و مک فالند^۴ بدین شرح بیان نموده اند؛

- ۱- با شرکت دادن دانش آموزان در تصمیمات این حس را به آنان منتقل می کنیم که به توانایی و استعدادشان اعتماد و اطمینان داریم .
 - ۲- با سهیم نمودن دانش آموزان در امور به آسانی به منافع و اهداف دراز مدت دست خواهیم یافت .
 - ۳- با مشارکت دانش آموزان در زمان و هزینه ها صرفه جویی کرده و نهایت استفاده بهینه را از فرصت می کنیم .
 - ۴- با مشارکت در مدرسه غیبت در مدرسه و شکایات و گلایه ها کمتر می شود و دید مثبتی نسبت به مشارکت پدید می آید .
 - ۵- دعوت از دانش آموزان در مشارکت و حضور در تصمیم گیریها نوعی احترام گذاشتن تلقی می شود چرا که اینگونه برداشت می شود که مورد رسمیت قرار گرفته اند و به عقیده آنان احترام گذاشته شده است .
 - ۶- مشارکت افراد را در درک بهتر اهداف یاری می نماید .
 - ۷- با مشارکت دانش آموزان در مدرسه آنان خود را عضوی از مدرسه می دانند و در راستای بهبود کیفیت آن تلاش می کنند .
- با ذکر مزایای فوق در رابطه با بکارگیری مشارکت در مدرسه این مقوله برداشت می شود که اگر از مشارکت دانش آموزان در مدرسه استفاده شود قطعاً مدرسه در مسیر موفق تری گام برداشته و به اهداف بلند مدت خود با صرف کمترین هزینه دست خواهد یافت.

راهکارهای افزایش مشارکت دانش آموزان در امور مدرسه

راهکارهای متعددی برای افزایش مشارکت دانش آموزان در امور مدرسه وجود دارد، از قبیل ایجاد گروه کاری مهارت های زندگی؛ گروه کاری فرهنگ و حفظ میراث فرهنگی؛ گروه کاری حل مشکلات خانوادگی؛ گروه کاری مسائل هویتی در نوجوانی؛ گروه کاری حیطة پرورشی و مشاورهای فرد (شامل ابعاد: جسمی، روانی، اخاقي، عاطفی، ارتباطی و خانوادگی)؛ گروه کاری مهارت شغل یابی و... که در هر گروه با روشهای خاصی از جمله روش حل مسأله، بارش فکری می توان مشارکت دانش آموزان را فعال کرد. برای تحقق مشارکت جویی دانش آموزان در امور مدارس، لازم است اوا قوانین مؤثر و کارآمد اتخاذ شود. هرچه اداره محیط های آموزشی به شیوه های دموکراتیک و جمع گرایانه نزدیکتر، و امکانات کیفی و کمی بیشتر شود، نقش های دانش آموزی افزایش یابد، اردو و مسابقات برگزار شود، میزان مشارکت آنها افزایش می یابد. (اسفندیاری عطاآبادی، ۱۳۹۹) ثانیاً راهکارهایی برای مشارکت دانش آموزان در امور مدرسه فراهم شود. آموزش بهداشت به دانش آموزان میزان مشارکت آنها را افزایش می دهد. ثالثاً فرایندهای ساده ای برای امور گوناگون طراحی، و با همکاری خود دانش آموزان اجرا شود تا دانش آموزان بیشتر جذب فعالیتها شوند. عده معدودی از دانش آموزان مشارکت کننده حرفه ای هستند و بیشتر آنها مشارکت ندارند (کریمی دورابی و باقری، ۱۳۹۴)

راه های رفع فقر نقش های مشارکتی در مدارس

کمبود نقش های مشارکتی در فضای آموزشی کشور ما، موضوعی نیست که بر کسی پوشیده مانده باشد این کمبود تا جایی پیش رفته است که در زمان هایی نمود آن از فقر مادی پیشی گرفته است. در بعضی از آموزشگاه های ما، نه تنها برنامه ریزی برای نهادینه کردن فرهنگ مشارکتی صورت نمی گیرد، بلکه از مشارکت هایی که در میان دانش آموزان بصورت خودجوش نیز صورت می گیرد، استقبالی به عمل نمی آید و در مواقعی سرکوب نیز می گردد. به گونه ای واضح تر، چنین مدرسی فقط یک هدف را برای دانش آموز تعریف نموده اند و آن چیزی جز حفظ کردن مطالب بی شمار درسی و پاسخگویی به آزمون ها نمی باشد. واضح است که در چنین مدرسی توجهی به رشد عاطفی، عقلی، اجتماعی، سیاسی و دینی معطوف نیست و نتیجه آن شکوفا نشدن استعداد های آینده سازان این مرزو بوم می باشد. امکان پذیر نمی باشد که نهاد مدرسه را مسئول رشد بدانی در حالی که از کافی و جامع بودن برنامه ها و صحیح بودن نگرش غالب در آن مطمئن نباشیم. بی گمان مدرسی که دارای راهبرد و منشور تربیتی آموزشی معین می باشند و با پی ریزی برنامه های هدفدار سعی در رشد دادن استعداد ها و خلاقیت دانش آموزان خود دارند، فارغ التحصیلانی توانا تر، کوشا تر و

فعالتری را تحویل جامعه خواهند داد. در عصر الکترونیک دیوارها و مرزها برداشته شده است و دانش آموزان امروز در معرض پیام های زیادی از اقصای نقاط جهان قرار دارند و در نتیجه در مقابل فرصت هایی برای تصمیم گیری با انگیزه های متفاوت قرار می گیرند. در جامعه ی رو به تحول که هرروزه بر میزان تغییرات آن افزوده می گردد، استفاده از راهکارهای قدیمی سنتی در رویارویی با نیازهای روانی، فرهنگی و آموزشی اثری جز افزایش فاصله بین نسل قدیم و جدید نخواهد داشت. اگر شیوه ها و راهکارهای جدید مورد استفاد قرار نگیرند و برای بکارگیری روش های نو در جلب علاقه به مشارکت در دانش آموزان در امورات مختلف و هدایت امور فرهنگی و علمی چاره اندیشی نگردد، بی گمان شکاف نسل ها افزایش خواهد یافت. در ایران اسلامی مدرسی نیز وجود دارند که در بنیان آنان بحث مشارکت لحاظ گردیده است و یک دیدگاه نظم یافته و دقیق تربیتی در اساس برنامه های آنان لحاظ شده است و به طور قطع چنین مدرسی هستند که به نحو شایسته و بایسته ای ترویج کننده ی فرهنگ مشارکت اند. در حال حاضر مدارس مردمی و دولتی نیز تاحدی بر پی ریزی و اجرای مقوله ی مشارکت همت گمارده اند و دانش آموزان را در عرصه های گوناگونی به حوزه ی هم اندیشی و فعالیت ترغیب نموده اند. نهادینه کردن فرهنگ مشارکت تشویق چنین مدرسی را بعنوان الگوها و سمبل های مشارکت دادن دانش آموزان طلب می کند. مدرسی که در این مهم صاحب سبکند و دارای دستاوردهایی فرهنگی علمی و تربیتی می باشند. (زرهانی و جوان، ۱۳۸۶).

اگر به چاره اندیشی برای رفع فقر نقش های مشارکتی بپردازیم می توان به راهکار های زیر اشاره نمود :

۱. تدوین منشور مشارکت در مدرسه و تعلیم مفاد آن به دست اندرکاران مدرسه
۲. برگزاری جشنواره انتخاب مدارس مشارکتی برتر و ممتاز در سطح منطقه ای و محلی
۳. تدوین و تنظیم؛ استراتژی مشارکت ؛ در چند نمونه و عرضه ی آنها برای الگو گیری
۴. بکارگیری صاحب نظران برای تحقیق، تالیف و ترجمه پیرامون کارکرد های تربیتی و مشارکتی مدارس و تدوین نقش ها، روش ها و برنامه های تربیتی و مشارکتی مدارس
۵. تشویق مربیان و مدیران نوآور و خلاق در عرصه ی مشارکت
۶. بکارگیری تکنولوژی آموزشی در ترویج فرهنگ و آداب مشارکت
۷. ایجاد پیوند عمیق تر بین شوراهای آموزش و پرورش وانجمن های اولیا و مربیان و ارزیابی بازده مشارکتی مدارس در کمسیون های تخصصی مشترک
۸. اعطای نشان به دانش آموزان پیشتاز در مشارکت
۹. مقایسه ی مدارس مشارکتی با مدارس عادی با روش های علمی و نمایش وجوه سازنده ی مشارکت در تحقق اهداف آموزشی ، تربیتی و فرهنگی
۱۰. اصلاح مستمر شرح وظایف و قلمرو نهادهای مشارکتی درون مدرسه انجمن اولیا و مربیان، شورای معلمان، شورای دانش آموزی بر اساس مطالعات علمی و پذیرش واقعیت های جاری
۱۱. مطالعه ی تجارب نظام های آموزشی کشورهای پیشرفته واقتباس از دستاورد های سازنده آنها به منظور تحکیم پایه ای مشارکت دانش آموزان
۱۲. تجدید نظر در روش انتصاب مدیران مدارس و دخالت دادن عناصر از قبیل «داوطلب بودن»، « تدوین و عرضه ی طرح و برنامه برای مدارس»، «برخورداری از بینش های تربیتی، آموزشی فرهنگی و مشارکت مطلوب» در کنار صلاحیت های عمومی (زرهانی و جوان - ۱۳۸۶).

پیامدهای مشارکت دانش آموزان در مدارس

دانش آموزان در دوره نوجوانی خود سعی در شناخت اجتماع دارند و همواره در تلاش برای کسب این معرفت هستند . منظور از شناخت اجتماعی کسب معرفت و آشنایی نسبت به آنچه که در محیط پیرامونشان و افرادی که در ارتباط و تعامل با آنان قرار دارد گفته می شود. دانش آموزان در طی کسب این معرفت در گروه ها مشارکت کرده، به تفکر و تحلیل می پردازند و در نهایت تصمیم گیری می نمایند. (فیش هاف و همکاران، ۱۹۹۹) آموزش و پرورش در این زمینه نقش بسزایی دارد چرا که آموزش و پرورش یکی از بهترین

نهادهای جهت سرمایه گذاری در زمینه اجتماعی و اقتصادی محسوب می شود. آموزش و پرورش به جهت بالا بردن آگاهی و وسیع تر نمودن دیدگاه افراد و تشویق افراد به مشارکت، توانسته است دانش آموزان را در ابعاد مختلف جامعه توانمند سازد. در این راستا نظام آموزش و پرورش سازمان اجلاس جهانی توسعه اجتماعی (۱۹۹۵)، نقش مهم و اصلی نظام آموزش و پرورش را فراهم ساختن محیطی مشارکت جویانه مطرح کرده است. (اسفندیاری عطاءآبادی، ۱۳۹۹) از این رو مدرسه در راستای فراهم سازی این محیط مشارکت جویانه تلاشی زیادی در زمینه حضور فعالانه دانش آموزان در عرصه گروه ها انجام میدهد چرا که فراهم نمودن چنین بستری برای آنان سبب می گردد که وظایف و حقوق شهروندی خود در جامعه را به خوبی بشناسند و بدان عمل کنند. از این رو شرکت در فعالیت های فوق برنامه ای که مدرسه تدارک دیده است موجب رشد مهارت های اجتماعی مورد نیاز دانش آموزان در مدرسه میشود. دانش آموزان با مشارکت فعال در مدرسه قادر خواهند بود ملاک های رهبری و مدیریت را بشناسند و این ملاک ها را در مدرسه به صورت نمادین بکار بگیرند به نحوی که رابطه و پیوندهای یک سویه آموزشی به پیوندهای چند سویه تغییر پیدا می کند و اعتماد و همیاری و همدلی در کانون مدرسه تقویت و رشد پیدا میکند (همان منبع) قبل از آنکه مدرسه بخواهد مشارکت را بکار گیرد نیاز به دستیابی پیش نیازهایی است از جمله زمان کافی برای مشارکت وجود داشته باشد، موضوع مشارکت متناسب با علایق و نیاز دانش آموزان باشد سود حاصل از آن بیشتر از زیان آن باشد دانش آموزان توانایی کافی برای مشارکت داشته باشند احساس خطر برای هیچ کسی وجود نداشته باشد) احمد زاده، (۱۳۸۶) با در نظر گرفتن این پیش نیازها مشارکت خواهد توانست تاثیر شگرفی بر عملکرد دانش آموزان چه در مدرسه و چه فراتر از آن (جامعه) داشته باشد.

نتیجه گیری

پذیرفتن و بکارگیری نیروی دانش آموزان در اداره امور مدارس دارای دو اثر مهم وارزشمند می باشد. اول اینکه قرارگیری دانش آموز در موقعیت تصمیم گیری و مشارکت، دیدگاه های دانش آموز و معلم را به هم نزدیک کرده و محیط دوستانه که لازمه پیشرفت فعالیت های تربیتی می باشد ایجاد می نماید. مشارکت دهی و واگذاری مسئولیت به نوجوانان در اداره امور مدرسه از ایستادن آنان در مقابل برنامه ها می کاهد و از جبهه گیری در مقابل اولیای مدرسه که بویژه در سال های نوجوانی نمود زیادی دارد جلوگیری می کند. دومین اثر مشارکت دادن دانش آموزان در اداره امور، از نظر آموزندگی و سازنده بودن آن است. تعداد زیادی از متخصصان و صاحب نظران اجتماعی بر این باورند که فعالیت های گروهی راهکاری بسیار مهم در جهت تقویت حس مسئولیت پذیری و مهارت های اجتماعی در نوجوانان می باشد. لذا، باید مشارکت دانش آموزان در اداره امور مدرسه را تقویت نموده و از این راه به پرورش اجتماعی و پذیرفتن نقش اجتماعی در آنان کمک کرده، آنان را در داشتن روحیه ی تعاون و همکاری یاری نمود. به انجام رساندن این مهم، اعتماد به نفس و احساس متعلق بودن را در دانش آموزان تقویت خواهد نمود. از این روست که مشارکت دادن دانش آموزان در برنامه ریزی و سهیم کردن آنان در اداره امور مدرسه و به خصوص ایجاد زمینه قانونی مطلوبی بستر مناسبی برای در نظر گرفتن نیاز و خواسته های شخصیتی دانش آموزان این دوره می باشد.

با اذعان به اهمیت و ضرورت مشارکت شواهد گویای آن است که مشارکت به عنوان یک عنصر پویا هنوز در عرصه عمل رواج پیدا نکرده است. شاید یکی از دلایل کم رنگ بودن آن حضور موانع متعددی بر سر راه مشارکت است؛ این موانع را می توان در سه حوزه ساختاری، فرهنگی و اجرایی مطرح نمود. لذا چاره اندیشی برای رفع موانع موجود ضرورت می یابد که در پژوهش حاضر راهکارهای ذیل جهت رفع این مشکل مورد بررسی قرار گرفت:

۱. تدوین منشور مشارکت در مدرسه و تعلیم مفاد آن به دست اندرکاران مدرسه
۲. برگزاری جشنواره انتخاب مدارس مشارکتی برتر و ممتاز در سطح منطقه ای و محلی
۳. تدوین و تنظیم استراتژی مشارکت؛ در چند نمونه و عرضی آنها برای الگوگیری
۴. بکارگیری صاحب نظران برای تحقیق، تالیف و ترجمه پیرامون کارکرد های تربیتی و مشارکتی مدارس و تدوین نقش ها، روش ها و برنامه های تربیتی و مشارکتی مدارس
۵. تشویق مربیان و مدیران نوآور و خلاق در عرصه ی مشارکت

۶. بکارگیری تکنولوژی آموزشی در ترویج فرهنگ و آداب مشارکت
۷. ایجاد پیوند عمیق تر بین شوراهای آموزش و پرورش و انجمن های اولیا و مربیان و ارزیابی بازده مشارکتی مدارس در کمیسیون های تخصصی مشترک
۸. اعطای نشان به دانش آموزان پیشتاز در مشارکت
۹. مقایسه ی مدارس مشارکتی با مدارس عادی با روش های علمی و نمایش وجوه سازنده ی مشارکت در تحقق اهداف آموزشی ، تربیتی و فرهنگی
۱۰. اصلاح مستمر شرح وظایف و قلمرو نهادهای مشارکتی درون مدرسه انجمن اولیا و مربیان ، شورای معلمان، شورای دانش آموزی بر اساس مطالعات علمی و پذیرش واقعیت های جاری
۱۱. مطالعه ی تجارب نظام های آموزشی کشورهای پیشرفته واقتباس از دستاورد های سازنده آنها به منظور تحکیم پایه ای مشارکت دانش آموزان
۱۲. تجدید نظر در روش انتصاب مدیران مدارس و دخالت دادن عناصر از قبیل «داوطلب بودن»، «تدوین و عرضه ی طرح و برنامه برای مدارس»، «برخورداری از بینش های تربیتی، آموزشی فرهنگی و مشارکت مطلوب» در کنار صلاحیت های عمومی

منابع

- احمدزاده، میترا (۱۳۸۶). بررسی میزان مشارکت دبیران در تصمیم گیری دبیرستانهای دخترانه شهر تهران و تاثیر آن بر افزایش عملکرد آنان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت، دانشگاه آموزش عالی فرهنگیان
- اسفندیاری عطاآبادی، مائده (۱۳۹۹). ارزیابی قوتها و ضعفهای برنامه های مشارکت دانش آموزان در مدیریت مدرسه (طرح مدام) و امور آموزشی (طرح همیار - معلم) در آموزش متوسطه، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی گرایش برنامه ریزی درسی، دانشکده حقوق و علوم انسانی، دانشگاه کاشان
- افتخاری، حمیدرضا (۱۳۸۵) بررسی تأثیر اوقات فراغت دانش آموزان دختر و پسر پایه دوم متوسطه ناحیه ۲ قزوین بر میزان مشارکت آنها در تصمیم گیری امور مدرسه، پایان نامه کارشناسی ارشد مرکز آموزش و توسعه منابع انسانی استاد احمد آرام، دفتر ارتقاء علمی منابع انسانی وزارت آ. ه.
- اکبری، حمید (۱۳۹۲) بررسی مشارکت دانش آموزان در امور مدارس شهر بیرم از دیدگاه معلمان در سال تحصیلی ۹۱ - ۹۲. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی تهران.
- بازرگان، عباس (۱۳۹۱) انتشارات دیدار، چاه، «مقدمهای بر روشهای کیفی و آمیخته: رویکردهای متداول در علوم رفتاری دوم با اضافات، تهران.
- تاجیک، معصومه (۱۳۹۰) بررسی تاثیر خودکارآمدی دانش آموزان در مشارکت آنان در امور مدارس راهنمایی دخترانه دولتی شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- خانی، پروانه؛ باغبان، خاطره (۱۳۸۷). مشارکت جوانان در فضاهای آموزشی، اصفهان: بینش آزادگان، چاه اول.
- دهستانی، حسین (۱۳۸۵) بررسی میزان مشارکت اجتماعی و صنفی معلمان شهر تهران و ارائه شیوه های توسعه آن طرح های پژوهشی سازمان آموزش و پرورش شهر تهران، وزارت آموزش و پرورش.
- رضوی. یوسف (۱۳۸۵) بررسی رابطه میان نظرات دبیران درباره مشارکت در فرایند تصمیم گیری با میزان رضایت شغلی آنان در دبیرستانهای پسرانه دولتی شهر تهران پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران
- زینلی، علی اکبر (۱۳۸۶) بررسی میزان اثربخشی طرح مشارکت فعال دانشجویان در مراکز تربیت معلم شهر تهران سازمان آموزش و پرورش، معاونت پژوهش و برنامه ریزی نیروی انسانی، دبیرخانه شورای تحقیقات.

زهرانی، سید احمد و جوانبخت اول، جعفر (۱۳۸۶) مشارکت نوجوانان در خانه، مدرسه و جامعه، چاه دوم، تهران، انتشارات اولیاء و مربیان

شعاری نژاد، علی اکبر (۱۳۸۶) نقش فعالیتهای فوق برنامه در تربیت نوجوانان. تهران: انتشارات اطلاعات. چاه دوازدهم.

فخرایی، سیروس (۱۳۹۱) بررسی و روش های عملی جلب مشارکت دانش آموزان دوره متوسطه تبریز در امور آموزشی و پرورشی.

فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۶۷، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، پرتال جامع علوم انسانی

کریمی، محمد (۱۳۸۷) تاثیر نظام مدیریت مشارکتی از طریق سیستم پیشنهادی کارکنان بر افزایش بهره وری در شرکت برق منطقه ای

فارس طرح پژوهشی دفتر ارتقاء انسانی

کریمی دورابی، محمد؛ باقری، هاجر. (۱۳۹۴). راهکارهای افزایش مشارکت دانش آموزان در امور مدرسه،

<http://mosharekateolia.blogfa.com/post/20>

لشکر بلوکی، عباس. (۱۳۸۵). تاثیر مشارکت معلمان در تصمیم گیری مدارس راهنمایی بر انگیزه شغلی آنان شهر تهران، مرکز آموزش و

پرورش و توسعه منابع انسانی استاد احمد آرام، دفتر ارتقاء علمی منابع انسانی وزارت آموزش و پرورش.

نجاتی، پاشا (۱۳۹۲) بررسی رابطه مشارکت دانش آموزان دختر در تصمیم گیری امور مدرسه با انگیزش پیشرفت و خود نظم جویی پایه

سوم راهنمایی شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، استاد رکسانا نصیری، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

Fish hoff. B.C. crowell. N.A, & b kpke. M.(1999). Attite Making Decision. Washington. National academy press.